

Drašá rav Jarona ben Davida

גילוי העתידות

בכל הדורות ובכל הזמנים, פעלו האנשים בדרכים שונות כדי לגלות ולגלות את העתידות. מה שהיום הוא ההורוסקופ, מגידי העתידות, האסטרוטולוגים והסיאנס, בלשון המקרא קיבל שמות אחרים: "קוסם קסמים, מעונן ומנחש ומכשף וחובר חבר ושואל אוב וידעוני ודורש אל המתים" (דברים יח, י-יא). כל כך הרבה שמות וכל כך הרבה טכניקות לצורך ידיעת העתידות. מסתבר שהתופעה היתה נפוצה כבר אז, ואולי אף יותר. (אולי גם הכמיהה לסקרים היא חלק! מתופעה זו)

לשם מה אדם רוצה כל כך לגלות את העתידות? האם זה בגלל שהוא רוצה לשנות משהו בעתיד? – מסתבר שלא. שאול המלך הלך לשאול את בעלת האוב מה יהיה בסופה של המלחמה עם הפלשתים, ושם נאמר לו שהוא ימות. לא היה לו מה לעשות בעניין, והוא אכן? מת למחרת. אז בשביל מה הוא הלך לשאול? מסתבר שיש דבר אחד בעולם שהוא גרוע אף יותר מהגרוע ביותר, והוא הבלתי ידוע. גם התורה, בקללות המנויות בפרשת כי תבוא, לא הסתפקה בתשעים ושמונה הקלות הקשות, אלא הוסיפה עליהם: "גם כל חלי וכל מכה אשר לא כתוב בספר התורה הזאת יעלם ה' עליך" (דברים כח, סא). ברגע שאדם יודע מה הולך לקרות – ואפילו יהיה זה הדבר הגרוע ביותר – הרי שאין האסון נורא כל כך.

מטרת האדם ההולך למגלי העתידות אינו בהכרח לשנות את המציאות, אלא להתכונן אליה. אפשרות נוספת של אדם שהולך למגלי עתידות, היא כדי להתחמק מהכרעה קשה. כשאדם מתלבט מה לעשות – הוא צריך לשקול את כל השיקולים העומדים לפניו. אבל לא תמיד הוא יודע את כל השיקולים, והוא מפחד שהוא עלול לשגות בהחלטתו. מסיבה זו הוא מחליט לפנות לגורמים על טבעיים שיחליטו בשבילו. מעין זריקת אחריות על מישהו אחר.

מה דעת התורה על כל הדברים הללו?

התורה, כמובן, אוסרת את כל מיני הכישוף. אבל הסיבה לכך אינה ברורה. ידוע הדבר, שנחלקו גדולי ישראל בסיבה זו: הרמב"ם טוען שהסיבה היא שכל הדברים האלה הם שקר מוחלט. ולכן כותב הרמב"ם (הלכות עכו"ם יא, טז) "כל המאמין בדברים האלו וכיוצא בהן ומחשב בלבו שהן אמת ודבר חכמה אבל התורה אסרתן אינן אלא מן הסכלים ומחסרי הדעת... אבל בעלי החכמה ותמימי הדעת ידעו בראיות ברורות שכל אלו הדברים שאסרה תורה אינם דברי חכמה אלא תהו והבל". ואולם, הרמב"ן בפרשתנו סובר שאילו אינם דברי הבל כלל, אלא דברים נכונים שעובדים, "ואנחנו לא נוכל להכחיש דברים יתפרסמו לעיני רואים". ובכל אופן אסרה זאת התורה. מדוע?

מסביר הרמב"ן שהסיבה היא שלעם שלנו יש נביא, שידעתו היא ברמה גבוהה יותר מכל המנחשים למיניהם. אך האם כל ההבדל הוא רק ביכולת הניחוש הודאית שיש לנו?

נראה לי, שכוונת הרמב"ן היא כך: עיקר תפקידו של הנביא אינו להגיד לנו מה יקרה בעתיד. עיקר תפקידו של הנביא הוא להוכיח את העם ללכת בדרך ה'. לפעמים הוא משתמש בגילוי העתידות לצורך כך, כדי להחזיר את העם בתשובה.

ההבדל בין נביא לבין כל אותם קוסמים אינו בטכניקה, אלא במהות: המטרה שלהם היא לגלות את העתידות בכדי להכין את האדם או כדי לעזור לו בהחלטותיו. ואילו הנביא, מטרתו להחזיר את העם לעבודת הבורא, ולפעמים הוא מנצל לצורך כך את ידיעת העתיד לענ"ד, גם מי שהולך לרב או למקובל רק כדי לדעת מה לעשות בעתיד, ואינו מפנים את המסר של עבודת ה' מתוך הדברים, חוטא למטרה. מטרת הנביא היתה להגביר את האמונה בה' ואת קיום המצוות, ולצורך כך ניתנו לו הכלים של ראיית העתיד. בטוחני שהנביא לא השתמש בידיעותיו לצורך מילוי טפסי טוטו לכן מסיימת התורה בפרשתנו את הנושא הזה באמרה: "נביא אקים להם מקרב אחיהם כמוך, ונתתי דברי בפיו ודיבר אליהם את כל אשר אצונו". מטרת הנביא היא לומר לעם מה ה' רוצה ולא לומר לעם מה עתיד לקרות.

Вždy, ve všech generacích, se lidé snažili poodhalit závoj budoucnosti. To, co dnes nazýváme horoskopem, prognostikou, astrologií či vědou, označuje Tóra za vrhačství losů, vykladačství, hadačství a čarodějnictví, zaklínačství a vyvolávání příznaků, vyvolávání duchů a nekromantství. Ano, tolik cest a tolik technik vede k poznávání budoucnosti. Každopádně si s námi dávné generace nezadají a kdo ví, zda posedlost průzkumy veřejného mínění nepramení někde zde.

Proč lidé tolik stojí o poznání budoucího? Chtějí snad budoucnost změnit? Nezdá se. Když se král Šaul ptal nekromantky na svůj osud v nastávající bitvě, dozvěděl se, že zemře. Přesto do bitvy šel a také v ní skutečně našel smrt. Tak proč se vůbec ptal?

Zdá se, že na světě existuje jedna věc, která je ještě horší, než ta nejhorší věc na světě – a tím je nejistota. Dokonce ani Tóře v paršat Ki tavo nestačí vyjmenovat devadesát osm kleteb, ještě musí dodat: „A dokud tě nezhubí, vytáhne na tebe Hospodin i nemoci a epidemie, které v knize této nauky ani psány nejsou.“ V okamžiku, kdy člověk ví, co ho čeká, i kdyby to měla být ta nejhorší věc na světě, se tragédie nezdá tak hrozná jako věčná nejistota. Návštěva věštce nemusí nezbytně znamenat pokus změnit realitu. Může jít o touhu být prostě na nadcházející dobře připraven. Jiným důvodem může být snaha vyvléci se z obtížného dilematu. Když se člověk rozhoduje, musí zvažovat tolik různých argumentů... A ne vždy člověk zná veškerá dostupná fakta. I proto se člověk může ve svém rozhodnutí snadno zmýlit. Toto vědomí ho může dohnat až k nadpřirozeným silám, které vše rozhodnout. Jde v podstatě o přenesení odpovědnosti, o zvláštní formu alibismu.

Co si o tom všem myslí Tóra? Přirozeně zakazuje veškeré „vrhačství losů“. Ale důvod zákazu není zřejmý. Podle Rambama jsou všechny věštecké praktiky podvodné a lživé. A ten, kdo jim věří je naivka, hlupák a blázen. Naproti tomu Ramban nevnímá věštby jako nesmyly. Uznává, že fungují. Přesto je Tóra zakazuje. Proč? Protože židovský národ má ve svém středu proroka, jehož úroveň poznání zvysoka převyšuje úroveň věštců. Domnívám se, že smysl Rambanových slov je tento: Úkolem proroků není poodhalovat budoucnost, ale vést lid v Božích cestách. K tomuto účelu může prorok občas prozradit, co nás čeká, aby nás přiměl k nápravě.

Jinými slovy, rozdíl mezi věstcem a prorokem není v technice, ale v podstatě věcí. V důvodem, proč budoucnost odkrývá. Proto se domnívám se, že hřešit může i ten, kdo v profánních záležitostech svěřuje rozhodování do rukou rabína či „kabalisty“. Prorok (rabín, kabalista) mají posilovat víru lidí v Boha, ne řešit otázku výherních kombinací loterie. Proroci nám sdělují Boží vůli, ne budoucnost.